

**Токарук Л.С.**

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

## СТАНОВЛЕНИЕ И РАЗВИТИЕ ДИВЕРСИФИКОВАННОГО ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ: СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ

### Аннотация

В статье рассматриваются тенденции становления профессионального инклюзивного образования в Украине и методы диверсифицированного развития инклюзии в странах Европы и Америки. Анализируются этапы диверсификации профессионального инклюзивного образования. Исследуется модернизация диверсифицированной профессиональной инклюзивной подготовки современного специалиста социально-педагогической среды.

**Ключевые слова:** тенденции, диверсификация, профессиональное инклюзивное образование, социально-педагогическая среда, модернизация, этапы диверсификации.

**Tokaruk L.S.**

Kyiv National University of Taras Shevchenko

## THE FORMATION AND DEVELOPMENT OF DIVERSIFIED PROFESSIONAL INCLUSIVE EDUCATION: COMPARATIVE ANALYSIS

### Summary

The article examines trends in the professional development of inclusive education in Ukraine and diversified methods of professional development inclusion in Europe and America. Probably stages of diversification professional inclusive education. Examines the modernization of diversified professional inclusive training of modern specialists social and educational spheres.

**Keywords:** trends, diversification, professional, inclusive education, socio-pedagogical sphere, modernization, stages diversify.

УДК 378.147

## ВИКОРИСТАННЯ ПРОЕКТНИХ МЕТОДІВ У ПОЗАУРОЧНІЙ ВИХОВНІЙ РОБОТІ

**Чарченко П.С.**

Полтавський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти  
імені М.В. Остроградського

У статті розкривається актуальність використання проектних методів на у позаурочній виховній діяльності. Проаналізовано сутність та переваги позаурочної виховної діяльності. Описано дослідження відношення підлітків до позаурочної виховної діяльності у сучасному ЗНЗ. Визначено сутність види та критерії використання проектних методів. Визначено ефективність використання проектних методів за допомогою педагогічного експерименту.

**Ключові слова:** позаурочна виховна діяльність, підлітки, проектний підхід, комунікативні здібності, загальноосвітній навчальний заклад.

**Постановка проблеми.** Міжособистісна комунікація є критично необхідною умовою існування сучасного суспільства, тому саме суспільство зацікавлене у формуванні соціально та комунікативно здорової особистості, яка володіє всіма необхідними життєвими та комунікативними навичками та вміє адаптуватися до мінливих умов середовища. Створення умов для формування та розвитку такої особистості повинні забезпечувати соціальні групи, до яких вона належить, зокрема такі як: сім'я, школа та позашкільне середовище. Причому саме на сім'ю як на найпершу в житті особистості та найважливішу соціальну групу покладені такі важливі функції як первинна соціалізація особистості та її подальша соціальна інтеграція.

На жаль, на сучасному етапі розвитку суспільства через складний соціально-економічний стан у країні та його наслідки у вигляді неповних сімей, соціально-психологічну незрілість батьків, міжособистісні

конфлікти тощо, ця соціальна група вже не в змозі повноцінно виконувати ці функції, і тому завдання по формуванню заданого типу особистості перекладається на школу та позашкільне середовище.

Аналізуючи методичний інструментарій позаурочного виховання, зазначимо, що в наш час на перший план почали виходити активні, практико-орієнтовані підходи, серед яких слід відзначити проектні методи, які спрямовані на розвиток соціальної активності учнів, дозволяють проявити самостійність та творчість у виборі джерел інформації, поданні матеріалу.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій** дозволить виявити низку наукових праць, присвячених використанню проектної методики у вихованні.

Теоретичні основи проектування педагогічного процесу розглядаються в роботах В. Безрукової, І. Волкова, А. Лігоцького, О. Киричука, О. Коберника, Ю. Кулюткіна, Г. Сухобської.

Однак, не зважаючи на значну кількість праць, присвячених проектуванню навчально-виховної діяльності, у науковій літературі ще недостатньо розкритими залишаються питання використання проектних методів при роботі з підлітками.

**Мета статті** – розглянути сутність та особливості використання проектних методик у позаурочній виховній роботі.

#### Виклад основного матеріалу.

Ефективне функціонування будь-якого навчального закладу і підпорядковане єдиній меті – цілісному розвитку школяра та формуванню його як просоціальної особистості, і можливе тільки при повноцінному поєднанні та взаємодоповненні процесів виховання та навчання.

У школі виховна функція може виконуватися декількома групами:

- адміністрація школи:
- директор школи
- заступники директора
- педагогічний колектив:
- педагоги
- психолог
- соціальний педагог
- педагог-організатор
- керівники гуртків
- учнівський колектив

та їх тимчасовими об'єднаннями:

- рада школи
- педагогічна рада
- методичні об'єднання класних керівників
- батьківський комітет.

Важливість залучення підлітків до суспільно-корисної, творчої діяльності, врахування здібностей учнів, його вікових та індивідуальних особливостей з метою розкриття особистісного потенціалу учня, потребує більш активного використання методів та форм позаурочної виховної роботи, що спрямована на задоволення інтересів і запитів учнів, яку організовує в позаурочний час педагогічний колектив школи [2].

Позаурочна виховна діяльність як педагогічне поняття має три істотних ознаки: по-перше, цілеспрямованість та наявність зразка, соціально-культурного орієнтира; по-друге, відповідність соціально-культурним цінностям, досягненням історичного розвитку людства; по-третє, наявність системи організованих впливів [5, с. 370].

Важливість використання методів позаурочної виховної діяльності для розвитку підлітків свого часу підкреслювала С.Ф. Русова, яка стверджувала, що «позанавчальна освіта потрібна для культурного поступу країни як один із засобів до виховання гармонійно розвинутої особи – індивідуальності» [6, с. 19].

Відмітними особливостями, що відрізняють дану форму виховної діяльності та становлять її суттєві переваги, є такі:

1. Наближеність позаурочної виховної діяльності за цілями, змістом і методами до педагогічного процесу, однак на відміну від останнього, позаурочне виховання реалізується після уроків у межах загальноосвітнього навчального закладу.

2. Орієнтація на розвиток особистості, її здібностей, розкриття особистісного потенціалу учня, урахування вікових та індивідуальних особливостей.

3. Відсутність системи оцінювання учнів, що сприяє позитивному ставленню учнів до позаурочних виховних заходів.

4. Вільне спілкування учнів у колективі, що сприяє налагодженню зв'язків між однолітками, збагачує досвід колективного спілкування.

5. Можливість організації як індивідуальної, так і колективної роботи, застосування індивідуального підходу до кожного з учнів.

6. Широкий спектр позаурочних виховних заходів, їх форм, методів і засобів, що сприяє самореалізації учня, підвищенню самооцінки.

7. Добровільність участі в позаурочній виховній діяльності відповідно до інтересів та захоплень, що сприяє закріпленню необхідних навичок і звичок поведінки. Статистика свідчить, що для благополучних підлітків особливо значущими виступають родинне – 52,4% і позашкільне середовище – 35,6%, у той час, як для девіантів особливо важливим є позашкільне середовище – 73%, при цьому родинне та шкільне становить 21,8% та 5,2% відповідно [1].

Виходячи з того, що для підлітків-девіантів референтним колом спілкування є позашкільне середовище (73% респондентів), а для благополучних – теж важливим (35,6%), саме від організації позаурочної виховної діяльності залежить ефективність виховної роботи ЗНЗ.

З метою аналізу стану позаурочної виховної роботи у сучасних ЗНЗ було проведено дослідження, у якому брали участь 400 підлітків із девіантною поведінкою. Опитування дозволило зробити висновок, що їхня участь у позаурочному вихованні має епізодичний характер: узагалі не беруть участі в позаурочній виховній діяльності 34,25%; беруть участь рідко – 48,25%; доволі часто – 17,5% підлітків із девіантною поведінкою (рис. 1).

Більшість опитаних (87% респондентів) хочуть бути включеними в цю діяльність, і лише 8,0% не бажають взагалі брати участь у спільній позаурочній виховній діяльності з однолітками (рис. 2).



Рис. 1. Аналіз участі підлітків у позаурочній виховній діяльності

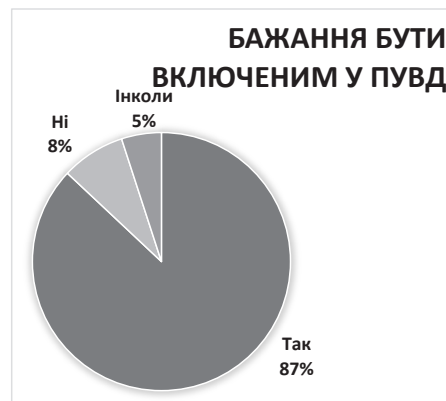


Рис. 2. Аналіз відповідей респондентів щодо бажання бути включеним у позаурочну виховну діяльність

Отримані результати свідчать про потребу переосмислення існуючих методів та форм позаурочної виховної діяльності та важливість залучення сучасних інноваційних методів.

В.О. Сухомлинський наголошував, що велике значення в роботі з підлітками має соціальна значущість самостійної діяльності кожного учня (суб'єктивна й об'єктивна новизна діяльності, ступінь її самостійності і цінність продукту) [8, с. 98], найвищим рівнем якої стосовно комунікативних здібностей є творчий підхід до розв'язання проблем, що породжені комунікативною ситуацією. А тому, враховуючи, що процес позаурочного виховання, перш за все, повинен бути продуманою, цілеспрямованою, але водночас творчою діяльністю, яка розширить і збагатить зміст розвитку особистості, актуальності у позаурочній виховній діяльності набуває метод проектів.

У «Сучасному словнику іншомовних слів» «проект» від латинського означає «кинутий уперед». Цей термін уперше використав у 1908 р. завідувач відділу виховання сільськогосподарських шкіл США Д. Снеджен, під яким розумів сукупність завдань для виконання вдома, які діти фермерів через нерегулярне відвідування школи, отримували від учителів. У 1911 р. Бюро виховання США узаконило цей термін [9]. Дидактичні основи даного методу розробили й обґрунтували американський педагог і філософ Дж. Дьюї та його послідовники У. Кілпатрик, Е. Коллінгс, Е. Паркхерс [4].

Щодо видів проектів, то у педагогічній літературі визначають такі їх класифікаційні ознаки [7]:

- 1) за складом учасників проектної діяльності (індивідуальні, колективні);
- 2) за характером партнерських взаємодій між учасниками проектної діяльності (кооперативні, змагальні, конкурсні);
- 3) за рівнем реалізації міжпредметних зв'язків (монопредметні, міжпредметні, надпредметні);
- 4) за характером координації проекту (безпосередній, прихований);
- 5) за тривалістю (короткі, середньої тривалості, тривалі);
- 6) за характером і метою проектної діяльності (інформаційні, ознайомлювальні, пригодницькі, мистецькі, науково-пошукові, конструкційні тощо).

Визначено, що застосування методів проектів сприяє розвитку [3]:

- комунікативних здібностей, уміння розуміти інших, співпереживати. Учень навчається співпрацювати в соціумі (в групі, парі), моделювати правила, оцінювати результати, знаходити шляхи подолання конфліктних ситуацій, моделювати розв'язання проблеми. Комунікативні здатності обов'язкові для нього як для члена суспільства, громадянського діяча і як приватної особи;

- інтелектуальної культури й інтелектуальних здібностей. Учень розвиває уміння працювати з поняттями, визначати головне, порівнювати, узагальнювати, конкретизувати, доводити. Ці здатності необхідні для навчання впродовж життя, для збагачення духовного світу, для здійснення продуктивного, творчого життя, для формування проектної культури;

- інформаційної культури. Учень набуває компетенції працювати з довідковою та науковою літературою, самостійного пошуку джерел інформації, оформлення бібліографії, складання тез, аналізу й порівняння різних точок зору, систематизації матеріалу за власною структурою;

- культури саморозвитку та самопізнання. Учень оволодіває способами сприйняття інформації, управ-

ління своїми емоціями та використання особливостей пам'яті як засобу сприйняття нового на рівні самоаналізу, самовизначення, самореалізації;

- культури самоорганізації. Учень навчається працювати за планом, алгоритмом, використовувати таблиці, опорні конспекти, створювати власні методики опрацювання інформації;

- професіоналізму і лідерства. На основі навичок ефективної організації своєї урочної та позаурочної роботи, вміння організувати особисту самостійну наукову, дослідну діяльність, оволодіває вмінням організувати роботу групи.

Щодо організації проектних методів, науковцями запропоновано ряд обов'язкових критеріальних вимог до сучасного тлумачення методу проектів:

1. Наявність освітньої проблеми.
2. Моделювання умов для її виявлення учнями.
3. Дослідницький характер пошуку шляхів вирішення проблеми.
4. Структурування діяльності відповідно до класичних етапів проектування: постановка проблеми; дослідження; пошук шляхів вирішення проблеми; експертиза й апробація версій; конструювання підсумкового проекту (його варіантів); захист (презентація) проекту; його корекція та впровадження; самодіяльний характер творчої активності учнів; практичне (прикладне) або теоретичне значення результату діяльності (проекту) та готовність до його застосування (впровадження).
5. Педагогічна цінність діяльності.

Враховуючи вищезазначені критерії у педагогічному експерименті, що проводився у період з 2010 по 2013 рр. на базі п'яти ЗНЗ м. Полтава, метод проектів став одним із засобів у методичному забезпеченні запропонованих педагогічних умов, що знайшли своє практичне реалізацію у вигляді програми «Шлях до соціуму».

З метою створення комунікативно сприятливого середовища для розкриття потенціалу та розвитку комунікативних здібностей підлітків із девіантною поведінкою було запропоновано використовувати активні методи і форми позаурочної виховної діяльності, які реалізовувалися через систематичне залучення проектів творчого характеру (конкурси, виставки, вечори, концерти, гурткова робота, різні ремісничі промисли) та дискусійно-презентаційного напрямку (виступи, презентації із захистом певних тем та думок, дискусійні клуби).

Реалізація методу проектів у позаурочній виховній діяльності сучасного ЗНЗ призводить до розвитку цілого ряду здібностей, вмінь та навичок учнів. Наприклад, у під час проектної діяльності та реалізації проектів як творчого, так і дискусійно-презентаційного напрямку, в учнів набули розвитку дослідницькі вміння, навички творчого та критичного мислення, управлінські здібності, організаторські здібності, навички працювати у команді, навички презентації та самопрезентації, комунікативні здібності.

Окрім того, було встановлено, що середньостатистичний учень з пасивного учасника позаурочної виховної діяльності із зовнішньо детермінованою мотивацією перетворюється на учасника активного, ініціативного, із внутрішньо детермінованою мотивацією, для якого позаурочна виховна діяльність стає бажаною діяльністю, в якій він може самореалізуватися соціально схваленими шляхами та задовольнити свої потреби.

Це дозволило мінімізувати негативний вплив на особистість учня таких зовнішніх девіантних факторів як девіантне оточення, дефіцит позитивних почуттів, відсутність необхідних умов для соціалізації, постійні конфлікти з однолітками.

Реалізація методу проектів веде до зміни ролі та значення для вихованців і самого вихователя. З викладача навчальної дисципліни (у випадку вчителя-предметника) або представника адміністрації школи (у випадку директора, заступника директора) він перетворюється на консультанта, експерта, координатора, організатора, старшого товариша, який завжди допоможе і словом, і ділом. Ця зміна ролі вихователя дозволила мінімізувати негативний вплив на особистість учня таких зовнішніх девіантних факторів як відсутність задоволеності від перебування у школі, негативний психоемоційний фон у класі та ЗНЗ загалом, традиції шкільного се-

редовища, що провокують і стимулюють жорстокість, неконструктивні взаємовідносини в системі «адміністрація – педагог – учень» та обійти бар'єри суб'єкт- суб'єктної взаємодії.

**Висновки і пропозиції.** Отже, відповідно до отриманих результатів зазначмо, що проектування позаурочної виховної виступає саме тією технологією, яка забезпечує ефективну взаємодію підлітків у колективі та сприяє розвитку їх комунікативних здібностей. Включення проектного підходу до реалізації педагогічних умов у складі авторської програми «Шлях до соціуму» дозволило відмітити зростання ефективності запропонованої програми з 32,08% до 49,48%.

### Список літератури:

1. Абдюкова Н. В. Психологічні особливості соціалізації сучасного підлітка: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.05 / Н. В. Абдюкова. – К., 2000. – 16 с.
2. Винниченко І. А. Система позакласної роботи у восьмирічній школі / І. А. Винниченко, Е. М. Марієнгоф. – К.: Радянська школа, 1968. – 418 с.
3. Метод проектів: традиції, перспективи, життєві результати: практико-орієнтований збірник / [наук. ред. І. Г. Єрмаков]. – К.: Департамент, 2003. – 500 с.
4. Метод проектов // Педагогический словарь: в 2 т. – М., 1960. – Т. 1. – С. 685.
5. Пидкасистый И. П. Педагогика: учебное пособие [для студентов педагогических вузов и педагогических колледжей] / под ред. П. И. Пидкасистого. – М.: Педагогическое общество России, 1998. – 640 с.
6. Русова С. Нова школа соціального виховання / С. Русова // Український освітній журнал. – 1994. – № 1. – С. 19.
7. Сорочан Т. М. Проектні технології у виховній роботі навчальних закладів Луганщини. – Луганськ: Знання, 2007. – 250 с.
8. Сухомлинский В. А. Об умственном воспитании / В. А. Сухомлинский; сост. и авт. вступ. ст. М. И. Мухин. – К.: Рад. школа, 1983. – 224 с.
9. Тверезовська Н. Т. Метод проектів в історичному ракурсі / Н. Т. Тверезовська, Н. С. Дзогій // Науковий вісник НУБіП України / – Режим доступу: [elibrary.nubip.edu.ua/12310/1/11dns.pdf](http://elibrary.nubip.edu.ua/12310/1/11dns.pdf)

### Чарченко П.С.

Полтавський обласний інститут післядипломного педагогічного образования имени М.В. Остроградского

## ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ПРОЕКТНЫХ МЕТОДОВ ВО ВНЕУРОЧНОЙ ВОСПИТАТЕЛЬНОЙ РАБОТЕ

### Аннотация

В статье раскрывается актуальность использования проектных методов на во внеурочной воспитательной деятельности. Проанализированы сущность и преимущества внеурочной воспитательной деятельности. Описаны исследования отношения подростков к внеурочной воспитательной деятельности в современном общеобразовательном учебном заведении. Определена сущность виды и критерии использования проектных методов. Определена эффективность использования проектных методов с помощью педагогического эксперимента.

**Ключевые слова:** внеурочная воспитательная деятельность, подростки, проектный подход, коммуникативные способности, общеобразовательное учебное заведение.

### Charchenko P.S.

M. V. Ostrohradskiyi Poltava Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education

## THE USE OF THE PROJECT METHOD IN EXTRACURRICULAR EDUCATIONAL WORK

### Summary

The article deals with the relevance of using the project methods for in after-hour educational activities. Were analyzed the essence and benefits of extracurricular educational activities. We described the research related to adolescent extracurricular educational activities in modern secondary schools. Essence types and criteria for the use of design methods were described. Efficiency of using design methods using pedagogical experiment were identified.

**Keywords:** extracurricular educational activities, teenagers, project approach, communication skills, school.